

Inhoud

Droom en daad	9
Verlangen naar nest	15
De kleur van onweer	21
Witheet	26
Dubbelgangers	31
Buitenbeentjes	36
Veren en geweren	43
Pluimvee	51
Zoekbeelden	58
Duif, Hout-	64
Return of the Woodies	72
Liefde voor het leven	78
Operatie Straatnest	87
Beter laat dan nooit	95
Bodyguards en schijnbewegingen	102
Bulken en cutten	108
Verkroppen	117
Klittenbandjes	127
Een geruis van vleugels	134
Vogelvrij I	143
Lokkers en flappers	152
Vogelvrij II	160
Aartsvijand	166
Bossen uit, de steden in	174
Wee	182
Birdbrain	188
Dankwoord	195
Verantwoording	197

Droom en daad

Ik heb een droom. Steeds die droom, al jaren. En om mezelf niet voor gek te zetten heb ik me voorgenomen die aan niemand te vertellen. Veel gebeurt er niet, het is meer een gemoedstoestand. De droom is troostend, weldadig, je zou 'm paradijselijk mogen noemen. Ik zit op mijn hurken. Ik zit graag op mijn hurken, of eigenlijk is het geen zitten maar een opgevouwen staan, de voetzolen plat op de grond en de handen vrij, vrij om een madeliefje te plukken – in het bedauwde gras blijft je zitvlak droog. Of je kunt de armen over je knieën vlijen en daar je hoofd op laten rusten. Gehurkt zitten is de meest laag-bij-de-grondse vorm van staan – voor een mens. Zó voelt het om een vogel te zijn. Al die veren verbergen het, maar een vogel zit gehurkt, de knieën zijn volledig gebogen, de achterkant van het bovenbeen rust op de kuitspier. In die positie omklemmen de tenen ontspannen een tak, de naakte pootjes zijn opgeborgen tussen het buikdons. Ook de armen van een vogel zijn in rust gevouwen. Zo mooi, hoe een vogel ergens landt en dan soms, om zijn draai te vinden, de vleugels inklapt en de toppen even handenwrijvend om en om over de rug schikt. En al hou ik gehurkt zitten best een tijdje vol, onherroepelijk beginnen de onderbenen op een bepaald moment toch te tintelen als de beenklem de bloedtoevoer afknelt. Het lijf ontspannen betekent voor een mens eerder dat alles languit gestrekt gaat, wij moeten onszelf helemaal uitklappen, wat ons kwetsbaar maakt, waar een vogel zichzelf opvouwt, zich heelhuids in zijn verenkleed opbergt.

Onder een beuk in de berm zie ik de houtduif liggen. Ik zet mijn fiets aan de kant, loop erheen en pak het lijkje op. Als ik nu vertel dat het nog warm aanvoelt lieg ik. Maar de vogel is zo prachtig gaaf! Zo

zichzelf genoeg, zo niets aan toe te voegen, het oog half gesloten, maar nog niet gebroken. De duif móét warm hebben aangevoeld, lang genoeg om mijn handen aan zijn levenloosheid te laten wennen.

In een plastic tasje gaat de houtduif mee naar huis. Ik bestudeer de vogel uitgebreid, weeg hem (505 gram, conditie blijkbaar goed), snijd de duif open om het geslacht te bepalen (doffer) en de inhoud van de krop (vijf eikels en stukjes blad van paardenbloem), en zie dan de bloeduitstortingen bij de nek (zal tegen een rijdende auto geknald zijn). Ik schrijf alles op. De vogel zit perfect in de veren. Het is eind november, dan is bij veel houtduiven de maandenlange rui afgerond. Een voor een trek ik de handpennen uit en onderzoek ze onder mijn binoculair bij een vergroting van tien tot zestig keer op luizen en mijten. Die gaan in een potje met alcohol 70 procent. Ik meet de tien handpennen van elke vleugel op en plak ze in de juiste volgorde op vellen papier, alle twaalf staartpennen ook, de duimvleugel-, de handdekveren en nog zo wat. Alles gaat in mapjes. Dit is schitterend referentiemateriaal. Als ik later losse veren in het veld verzamel kan ik die in het rijtje passen, het juiste nummer toekennen. Wat een prachtexemplaar, deze doffer. Zonde. Ik heb er weer het een en ander aan kunnen ontdekken. En heb nieuwe vragen. Ik bedank de duif en begraaf hem in de tuin.

‘En dan dat vreselijke geluid dat ze maken!’ Ik kijk haar alleen aan, wat ze als een aanmoediging beschouwt voor het ophoesten van nog meer steekhoudende argumenten: het akelige gefladder en de hartverzakking die je daarvan krijgt, de onbeschrijflijke bende die ze maken, de dodelijke ziektekiemen die op haar tuinmeubilair belanden... Ze zoekt met een zurige blik naar medeleven. ‘Wat spijt het me ontzettend voor u dat u niet van die schitterende vogels kunt genieten, mevrouw.’

Mensen voelen zich ongemakkelijk bij duiven, merk ik vaak, misschien vanwege hun anders-zijn. Ze lijken in niets op zangvogels. Eigenlijk kun je ze met geen enkele andere vogelgroep vergelijken. Alle duiven zijn in één familie ondergebracht, Columbidae, en die familie (met ruim driehonderd soorten wereldwijd) hebben de taxonomen in een archiefkast gestopt met een stickertje erop: orde

Columbiformes, Duifachtigen. De kast is verder leeg gebleven. Er zit maar één familie in die ene orde: binnen de avifauna staan de duiven nogal apart. En zowel de familie als de orde is vernoemd naar het geslacht *Columba* waartoe de houtduif (*Columba palumbus*) behoort, net als rotsduif/stadsduif/postduif/sierduif (*Columba livia*) en holenduif (*Columba oenas*). Al deze drie komen in ons land voor.

En of je nu kijkt naar rui, voedsel, naar paarband, nestelen, grootbrengen van de jongen of sociaal gedrag: op alle denkbare terreinen hebben duiven volkomen eigen, uiterst doelmatige en tegelijk ingenieuze manieren gevonden om met het leven om te gaan. Duiven zijn duiven.

Op het prikbord bij mijn werktafel kijk ik tegen een reproductie aan van René Magritte, de beroemde Belgische surrealist. Het is een nogal naïef en stijfjes geschilderd portret van een nette heer, strak in het pak, met stropdas en Engelse bolhoed. Vlak voor zijn gezicht vliegt een witte duif langs, waardoor de gelaatstreken van de man zelf onzichtbaar blijven. Het is een onwaarschijnlijke samenloop van omstandigheden, door Magritte bevroren in de tijd. Een gedroomde gebeurtenis, een flauwe grap. Toch voelt het voor mij alsof ik in een spiegel kijk, want ik heb natuurlijk ook een plank voor mijn kop in de vorm van een duif.

Op een dag ontdek ik dat het schilderij helemaal niet zo surrealistisch is als ik dacht, de onwerkelijke situatie die Magritte gedroomd en toen vereeuwigd heeft bestaat echt! Ik stuit op een foto waarop een automobilist staat die een flitspaal passeerde terwijl hij te hard reed: 54 kilometer per uur waar 30 toegestaan is. Precies op het moment dat de camera de verkeersovertreding flitste vloog voor de autoruit een houtduif langs die, exact als op het schilderij, het gezicht van de man afdekte. Omdat daardoor de identiteit van de bestuurder niet met zekerheid vastgesteld kon worden, hoefde hij de boete van 105 euro niet te betalen.

Vogels zijn verbonden met verhalen. Voor duiven geldt dat in het bijzonder, en ze brengen het beste in de mens naar boven – en ook de mindere kanten. Sinds de houtduif in onze steden en dorpen is gaan broeden komen die tegenstellingen bloot te liggen, van opperste genegenheid tot onverholen, hardgrondige afkeer. Net als kauen bijvoorbeeld worden houtduiven vaak geweerd van voederta-

fels, iets wat ik nooit zal kunnen begrijpen, elke vogel is voor mij gelijkwaardig en betoverend mooi. Zo is voor sommigen de jacht op de houtduif ‘cultureel erfgoed’, voor anderen je reinste dierenmis-handeling. Bronnenonderzoek naar de houtduif levert dan ook de gekste dingen op. Kranten- en nieuwsberichten bieden een heldere kijk op de tijdgeest, en ze vertellen terloops tot welke grootse prestaties duiven in staat zijn, zoals in dit stukje in *De Heerenveensche Koe-rier* van 8 december 1951: ‘St. Jacobsparochie. In 1946 ontfermde de heer K. v.d. Mey zich over een houtduif en verpleegde het dier de gehele winter. Voorjaar ’47 verkoos zij de vrije natuur. Tegen het najaar van 1947 kwam de vogel echter terug bij de familie v.d. Mey en dit herhaalde zich in de jaren 1948, 1949 en 1950. Dit jaar is de duif op 28 Februari vertrokken en 2 December jl. is zij weer gearriveerd.’ Perfecte timing, een ijzersterk geheugen en hoogontwikkeld oriëntatievermogen zijn eigen aan duiven.

Een echtpaar uit het Engelse Blackpool ontfermde zich over een uit het nest gevallen houtduifkuiken. Het vogeltje woog toen vijftig gram (dat wil zeggen dat het twee dagen oud was!) en groeide als kool op een graanpapje. Al het meubilair in huis moest met lakens worden afgedekt toen *Pooper* eenmaal vliegen kon. Met vijf weken werd de houtduif in het stadspark van Blackpool vrijgelaten: ‘Sindsdien kom ik twee keer per dag naar het park om hem voer te geven en wat tijd met hem door te brengen. Soms zit hij me al op te wachten. Ik hoef maar met mijn lepel tegen het bakje te tikken of daar komt hij al aanvliegen. Straks krijgt hij natuurlijk andere dingen aan zijn hoofd en zal ik wel niet meer interessant zijn, maar tot die tijd blijf ik hem opzoeken.’

Mij maakt het zien van een houtduif ook altijd blij. Ik glimlach gelijk al bij het klapperende kabaal als hij landt, een paar meter van mij af, op de voedertafel. Hoe hij die sterke, harde vleugels dan opbergt, over de rug schikt, maar nog niet echt, hij laat er spanning op staan, en ook de pootjes, ik zie het wel, staan strak, klaar om dat zware lijf snel weer te lanceren, mocht het moeten. Zelf verstijf ik ook altijd even als hij zo dicht bij mij komt zitten. Om hem niet op te schrikken hou ik me stil en kijk weg. Er ligt wat strooivoer, hij kent me, hij bezoekt ons bijna elke dag, met zijn duivin. Dan kruisen onze blikken, dat felle, lichtgele oog. Vogels hebben het door als je

kijkt. Hij beseft nog steeds niet dat ik hem nooit kwaad zal doen. Pas op, vogel, blij bij tweevoeters weg! Geen wild dier dat ons vertrouwt. Eigen schuld, we verpesten het telkens, we hebben het honderdduizenden jaren voor ze verpest. Beetje goede sier maken met een handje graan. Even later wint de eetlust het van zijn argwaan. De nekveren fonkelen bij elke hap, paars en bronsgroen. Mijn duif loopt naar de rand van de voederplank, schat rustig de situatie in, zet aan en klappert weg. Ik voel de luchtstroom van de vleugels langs mijn wangen strijken en meen een geur op te vangen, een vertrouwde, muffige vogellucht die ik goed ken van het witgekalkte binnenhok van onze volière thuis toen ik klein was. Nestgeur.

Goed dan. Ik zit op de forse horizontale tak van een oude beuk gehurkt naast een houtduif, we kennen elkaar al een eeuwigheid. Samen kijken we tussen bebladerde sluiers door de verte in, alles is groen en gloeit zacht. De zon leunt op de horizon en trekt trage paarse schaduwen, onze gedachten hoeven geen houvast. Ik sla een arm om de duivenschouder, mijn hand zoekt de rechtervleugel, ik stop mijn vingers op het warme plekje onder de vleugel tussen boeg en borst, en ontspan. We zitten als gegoten. Veel gebeurt er niet. Nu en dan, als ik het niet verwacht, draait mijn duif zijn kop naar me toe, reikt de snavel vervaarlijk naar mijn gezicht en begint met kroelende schokjes de haren achter mijn oor te doorwoelen. Ik sluit de ogen en onderdruk een gelukkig giechelen.

Verlangen naar nest

...‘of ze een onzichtbaar luchtcladdertje beklimmen, dan even klapwieken en zich laten vallen.’ (Hans Warren, 14 mei 1940)

Het heeft gesneeuwd afgelopen nacht, voor het eerst. Een feeëriek ochtend om in mijn eentje door de Ooijpolder te wandelen. Mijn stappen in het gave laagje sneeuw klinken knerpend, hun dwingende ritme vloekt met de zachte grijstinten om me heen. Bij de Kouwedijk aanbeland richt ik mijn blik vooruit en word één met mijn cadans. De lange polderweg loopt niet recht en strak, hij maakt een paar lichte buigingen zodat steeds het zicht op het verste punt je juist onthouden wordt, wat alert maakt, voorwaarts stuwt – een landschap van royale gebaren. Voor me uit in het zuiden rijst de beboste stuwwal op, zijn ruwharige rug van me afgekeerd. Jonge knotwilgen vergezellen me, ik kijk tussen ze door naar buiten, ik weet me binnen de weidsheid geborgen, een voor een schuiven de boompjes voorbij, trommelstokken die het basritme aangeven. Dan bereik ik weilanden vol kolganzen, roerloze gestalten, de slaap nog in de poten. Enkele vogels beginnen gealarmeerd te roepen, komen in beweging en waggelen van me weg met gestrekte hals, een golf onrust plant zich over de massa ganzenlijven voort. Geen verrekijker aan mijn ogen zetten nu, niet stoppen, tempo houden, vliegt er één op, dan zullen ze en masse op de wieken gaan. Terwijl alles op scherp staat, cijfer ik mezelf weg. Links en rechts wijken de linies uit, ruisend en met overslaande stemmetjes, totdat op zekere afstand hun ganzenpas stukt: ze hebben besloten dat meneer passeren mag.

Een vogel dringt mijn blikveld binnen, een houtduif in volle vlucht, hij maakt een opwaartse zwenk en slaat met een klap de vleugels boven zijn lijf samen, houdt ze dan stijf opzij en gaat met fraai

gespreide staart over in een vrije val om een aanloop te nemen voor een volgende boogvlucht opwaarts, tierelantijnen in de grauwe rechtlijnigheid. Midden in de somberte vindt deze doffer de tijd rijp zijn diepste begeerten aan de wereld kenbaar te maken. Een baltsvlucht, een pronkvlucht, sneeuw of niet, hij neemt een loopje met de winter. Dit is een houtduif: altijd raast de hartstocht door zijn lijf, eeuwig dat verlangen naar nest.

Hoogzomer. De gaaien hebben hun jongen groot. En de eksters hebben het weer volbracht, de afgeleefde vogels flapperen moeizaam over de dakkapel van mijn werkkamer langs, in hun waaierstarten zijn gaten gevallen. De lange, zwarte veren vind je nu op straat. Laat je zo'n eksterveer met de zon spelen, dan gaat het fonkelen: diep violet, rood, purper, blauw, goud, groen – ik ben nog elke keer verrukt als ik het zie. Dit is ook de tijd dat de mieren hun bruidsvluchten houden, hoog boven de stad kringelen snackende meeuwen door de bellen warme lucht waarin miljoenen gevleugelde mieren hemelwaarts meegelift zijn. Op straat miegelt het overal van de gevallen koninginnen, hun vleugels alweer kwijt. En, koningin of niet, voor de kauwen zijn de mieren snoepjes hoogwaardig eiwit. Er zijn al gierzwaluwen naar het zuiden vertrokken en de eerste eikels hameren met doffe trom op autoblik. Volop zomer, je merkt het aan alles. En mijn houtduiven? Die blijven de lente in de grijze kop houden. Vanaf januari zijn ze druk, maar tot iets geleid heeft het niet. Schrikbarend, al die broedsels die in een vroeg of later stadium gruwelijk mislukken. Ik heb dit jaar meebeleefd hoe ze nestplaatsen kozen, steeds opnieuw, hoe ze samenwerkten bij de nestconstructies, elkaar bij het broeden afwisselden, het eindeloze geknuffel en gekroel. Een geoliede machine vormt het paar, doffer en duivin vullen elkaar aan, vallen elkaar bij, vliegen elkaar na, alles in samenspraak, gelijkwaardigheid en eeuwigdurende staat van verliefdheid. Maar wat kopen ze ervoor? Hoeveel rampspoed kan een vogel verkroppen?

Vandaag ben ik gereserveerd blij, want het is weer eens zover. Al ruim een halfjaar werkt mijn paar nu aan de kinderwens van – ja, van wie: de gaaien, de steenmarters? Die volle inzet, en dan keer op

keer dat legenest Syndroom – nu moet het maar eens lukken! De plek is ideaal voor een nest, en ideaal voor mij: ik kan ze recht aankijken, op een paar meter van het zolderraam. Ze gaan wonen binnen mijn blikveld, op ooghoogte. Vanochtend zie ik de doffer af en aan vliegen, en ik besluit dat andere werkzaamheden vandaag maar moeten wijken. Een uitgelezen kans om de nestbouw te volgen.

Eergisteren zaten doffer en duivin op die bewuste tak in de eikenboom verdacht lang knuffelig bij elkaar. Ik weet dat ik dan moet optellen, dat is het eerste signaal. Hé lief, verkondigt de doffer, maak maar gauw een paar eitjes klaar, want dit is een prachtplek voor ons nest, ja toch? Duivenbedoelingen zijn zó eenvoudig te doorzien. Hun taal is gebaseerd op geritualiseerde gebaren en geluiden, elk mens kan met gemak het basisniveau halen. Les 1: Nestplaatsselectie, startschot voor een broedcyclus. De doffer zit in de eik bij een vorktak, iets voorovergebogen, de vleugels trillen schoksgewijs, net als de staart, de grijze kop gaat op en neer met kleine felle rukjes – jaknikjes. De snavel wijst telkens nadrukkelijk de plek aan waar volgens hem hun nest moet komen. De duivin drentelt verderop over takken, haar bewegingen zijn ongedurig. Met een hees, grommend, tweelettergrepig gekreun lokt de doffer haar, het is een duister, zuiwend grunten waaruit een diep verlangen opwelt. De duivin landt tegenover hem en spiegelt zijn gedrag, allebei wijzen ze de plek nu met hun snavel aan, met schokkende vleugels en jaknikjes. Zo worden ze het eens. Kan ik mijn kostbare eitjes aan dit hoekje toevertrouwen? Gaat het hier de komende weken allemaal gebeuren? De zaak gaat pas door als beide instemmen.

Het kenmerkende geluid waarmee de nestplaatsselectie verbonden is wordt nestkoer of nestgrom genoemd. De nestgrom klinkt vanuit een dichte klimop als ik naar de markt fiets, in een lindboom bij het stoplicht, een knotwilg in de Ooijpolder en in de eik voor het raam van mijn zolderatelier. Tussen januari en eind september kan elke stedeling, dorpeling of wandelaar op dit mysterieuze gegrom stuiten, negen maanden lang. Voor mij zo vertrouwd als wat. Hoe makkelijk wil je het hebben: je kunt duivennesten horen. Als ik de website Xeno-canto open, een verzameling vogelgeluiden uit de hele wereld, met ook meer dan vierhonderd houtduifopnamen, blijkt toch lang niet iedereen even bekend met de nestgrom.